

УДК 631.151:332.2:330.11

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРОВИРОБНИКІВ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

М. В. Зось-Кіор – к.е.н., доцент кафедри менеджменту і права
Луганського національного аграрного університету

Постановка проблеми. Земельний фонд країни є національним багатством, раціональне використання якого неможливе без системи управління, особливо в періоди великих земельних перетворень, коли відбувається масовий перерозподіл земель, реорганізація існуючих об'єктів земельних відносин.

В даний час складається ситуація, коли найчастіше землі сільськогосподарського призначення, що використовуються для виробництва продукції, знаходяться у виснаженому стані. При цьому у власника в більшості випадків немає можливості покращувати стан земель, а в консервації їх власник тим більше не зацікавлений, оскільки це позбавить його можливості отримувати навіть мінімальний урожай. Перевищення прийнятих зобов'язань щодо збереження земель над потенційною вигодою від прав розпорядження земельною ділянкою, що набуваються, часто обумовлене загальною неефективністю сільського господарства і недосконалістю нормативної системи, стає основною причиною невмотивованості виробників до збереження земельних часток [4].

Проблема неефективного використання земель тісно пов'язана з відсутністю адекватної системи оцінки економічних ресурсів [1, 7]. Економічна оцінка лежить в основі платності природокористування, що створює матеріальну зацікавленість підприємств у раціональному використанні ресурсів природи, вдосконалення технологічних процесів

шляхом скорочення шкідливого впливу на навколишнє середовище. Економічна оцінка природних багатств необхідна і при розрахунку ефективності природоохоронних заходів, яка може бути визначена шляхом зіставлення витрат на ці заходи зі збитком, який вдалося уникнути, або відшкодовуються втратами.

Гальмування процесу формування сталої системи економічної оцінки природних багатств здійснюється через розвиток надвеликих господарських утворень в процесі глобалізації, які часто сповідують монополістичний характер поведінки у виробництві та на ринку. Зростання монополії різко змінює ситуацію. В широкому сенсі – це ситуація, за якої число продавців стає настільки малим, що кожний продавець уже в змозі вплинути на загальний обсяг пропозиції, а тому і на ціну продукту. Значення цієї ситуації в тому, що, коли монополія замінює конкуренцію, продавці можуть впливати на ринок, або маніпулювати на ньому цінами для власної вигоди і на шкоду суспільству в цілому [3, 5, 6]. Своєю здатністю регулювати загальний обсяг пропозиції монополісти можуть штучно обмежувати обсяг продукції і тим самим отримувати за неї вищі ціни, а дуже часто і стійкий економічний прибуток. Ці ціни і прибутки, які перевищують конкурентні, прямо суперечать інтересам споживачів.

Монополістами не керує воля суспільства, як вона управляє конкуруючими продавцями. Суверенітет виробництва до такої міри замінює собою суверенітет споживача, що монополія заступає конкуренцію. У результаті ресурси розподіляються таким чином, що це відповідає інтересам монополістичних продавців, які домагаються високих прибутків, і не цілям задоволення потреб суспільства в цілому [1, 3, 6]. Інакше кажучи, монополія породжує нераціональний розподіл економічних ресурсів.

Представлена проблематика формує актуальність дослідження системи управління земельними ресурсами вітчизняних агровиробників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом все більше вчених схилилися до думки про пріоритет управління в питаннях

ефективного використання землі. Різними аспектами управління на різних рівнях присвятили свої роботи вчені і фахівці: Д. Аратський, Л. Бойко, С. Волков, О. Гуторов, Н. Комов, О. Кочетков, Р. Нагаєв, А. Огарков, П. Саблук, В. Ткаченко і багато ін. Однак досі залишаються не розробленими і вимагають більш детального наукового вивчення питання економічного обґрунтування управлінських дій: земельного кадастру, моніторингу земель, землеустрою, розробки та впровадження методики і системи управління на основі сучасних інформаційних технологій.

Пропоновані вченими методики оцінки землі, управління земельними ресурсами часто виявлялися вдалими тільки для однієї місцевості, регіону і не працюють в інших належним чином. Представляється, що ці оцінки повинні бути різними в силу безлічі факторів: сезонних і кон'юнктурних коливань цін, відмінностей об'єктів і т. д. Однак, при сучасному рівні розвитку науки, технологій, в умовах перехідних процесів до нових відносин на селі, значущим і важливим стає використання єдиної та ефективної на сьогодні системи управління земельними ресурсами.

Метою роботи є розробка удосконалених принципів і механізмів управління земельними ресурсами з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах ринкових відносин.

Основний матеріал дослідження. Формування конкурентоздатності вітчизняних агровиробників в умовах розвитку глобалізаційних процесів ґрунтується на впровадженні системи управління земельними ресурсами, яка базується на всебічному забезпеченні безпеки (економічної, екологічної, соціальної) господарської діяльності аграрного підприємства.

В умовах активного розвитку глобалізаційних процесів, які створюють умови транснаціоналізації аграрного виробництва та формують єдиний світовий ринок продовольчої продукції, зусилля національного товаровиробника повинні бути сконцентровані на формуванні фундаменту конкурентоспроможності через забезпечення умов стійкості господарської діяльності в довгостроковому плані. Стратегія розвитку в даному випадку

ґрунтується на формуванні максимально безпечних умов діяльності з використанням синергетичної дії ресурсного забезпечення виробництва. Базовим ресурсом аграрного виробництва, система управління якого буде визначати тактику формування конкурентоздатності підприємств є земля. Використання корисних властивостей земельних ресурсів в формуванні безпеки розвитку підприємства концентрується на наступних положеннях.

Забезпеченні економічної безпеки через формування відповідних фінансово-економічних результатів адекватних реалізації розширеного відтворення виробничого процесу.

Під розширеному відтворенням у сільському господарстві слід розуміти безперервне відновлення суспільно-економічних відносин на стадіях виробництва, розподілу, обміну і споживання продукції за рахунок залучення в кожному наступному виробничому циклі додаткових фінансових і матеріальних ресурсів і ефективного їх використання на базі досягнень науки і техніки в цілях збільшення об'ємів виробництва і поліпшення якості продукції.

У сучасних умовах ефективність виробничо-фінансової діяльності залежить від рівня конкурентоспроможності продукції, що досягається за рахунок впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій у виробництво. Матеріали дослідження дозволяють говорити про те, що здійснювати відтворення на розширеній основі можуть лише ті організації, в яких рентабельність перевищує 20-ти відсотковий рівень. Разом з тим, групування сільськогосподарських організацій за рівнем рентабельності для оцінки типу процесу відтворення і визначення можливостей для його здійснення на розширеній основі за рахунок власних і залучених коштів показала, що більшість сільськогосподарських організацій не отримують чистого прибутку в сумі, достатньому для розвитку виробництва за рахунок власних коштів, а також залучення і обслуговування позикових коштів, що істотно обмежує їхні можливості для ведення розширеного відтворення.

З метою забезпечення економічної безпеки процесу відтворення в сільському господарстві необхідно застосовувати – механізм антикризового управління, що дозволяє попереджати, погашати і зменшувати несприятливий вплив сукупності різних груп факторів на процес відтворення, а також використовувати їх для розвитку виробництва на новій основі, що в кінцевому підсумку дозволить створити умови для отримання суб'єктами доходів, достатніх для розвитку виробництва на розширеній основі.

Забезпечення соціальної безпеки через формування умов господарювання та відповідної ресурсної віддачі, за яких надається можливість людям реалізувати трудові здібності з ціллю задоволення своїх потреб в повному обсязі.

У використанні трудових ресурсів сільського господарства неформальна зайнятість, як форма економічних відносин між людьми без участі державних інститутів і без офіційної реєстрації в державних органах, відіграє вирішальну роль. Розвиток неформального сектора економіки є результатом неспроможності формального сектора економіки задовольнити всіх бажаючих робочими місцями та забезпечити гідне життя. Досвід різних країн світу показує, що неформальна зайнятість у сільському господарстві має великі можливості для ефективного використання трудових ресурсів і, відповідно, великі перспективи. У зв'язку з цим ця сфера зайнятості в сільському господарстві повинна бути об'єктом більш глибоких і серйозних наукових досліджень.

Розвиток сільської промисловості є одним з істотних шляхів підвищення ефективності використання трудових ресурсів. У зв'язку з цим виникає необхідність будівництва дрібних та середніх за потужністю переробних підприємств, наближених до джерел сировини.

Забезпечення цих підприємств високопродуктивним, енергозберігаючим обладнанням дозволяє забезпечити виробництво конкурентоздатної продукції. В плодоовочевому виробництві, застосування

технології консервування та зберігання рідких, пурообразних гетерогенних напівфабрикатів з овочів і фруктів буде сприяти згладжуванню сезонних коливань, а також дозволить організувати систему безперебійного постачання населення необхідними продуктами харчування не тільки міст і великих споживчих центрів, але й інших країн. За рахунок своєчасної переробки річний вихід продукції з одиниці сировини збільшиться до 35-40 %.

Забезпечення екологічної безпеки через формування умов господарювання, за яких створюються належні умови збереження та розвитку біоценозів, та оптимізується показник господарського тиску з метою отримання товарного продукту на біологічні системи.

Для покращання якості й екологічної чистоти сільськогосподарської продукції та збереження агроресурсів треба впроваджувати агроекологічні підходи до ведення сільського господарства. Ці підходи не потребують великих інвестицій, не знижують вихід продукції, яка стане більш рентабельною.

Одним із напрямків сталого розвитку агросфери може стати оптимізація структури сільськогосподарських екосистем. Хоча протягом останнього десятиріччя досягнуто значних успіхів у вивченні агроекологічних систем, тільки відносно невелика частина цих знань реалізована на практиці.

Необхідно підкреслити: агроекосистема - це досить складна система, створена під впливом природних та кліматичних факторів і діяльності людини. Агроекосистема є природним комплексом, в якому всі основні компоненти: рельєф, клімат, води, ґрунти, рослинний і тваринний світ перебувають у складній взаємодії та взаємообумовленості, створюючи однорідну за умовами розвитку нерозривну систему.

Ландшафт не залишається незмінним. Використання ресурсовідтворювальної системи ландшафту змінює тією чи іншою мірою також його складові. В агроландшафтах природна рослинність найчастіше

замінюється на культурну. Тому для ландшафтів, що використовуються як сільськогосподарські угіддя, питання їх охорони необхідно розглядати як захист від деградації в процесі використання. Такий підхід потребує застосування технологій, які б урахували збереження ресурсовідтворювальних властивостей складної, точно збалансованої системи, якою є ландшафт.

Зміна того чи іншого компоненту агроландшафту або технологій його використання завжди позначається не тільки на ньому, а й на інших ландшафтах. Це свідчить, що існує взаємозв'язок як між елементами ландшафту, так і між ландшафтами. Наприклад, збільшення внесення органічних і мінеральних добрив виявить себе не тільки збільшенням врожаю на полях, але й інтенсивним цвітінням водойм, в які разом із дощовими водами, що стікають зі схилів, надходять і речовини, які стимулюють розвиток синьо-зелених водоростей. Зміни агротехніки обов'язково позначаються на розвиткові ерозійних процесів, зміні водності річок.

Зростання інтенсивності руху автотранспорту на магістральних автошляхах посилює забруднення ґрунтового покриву і рослин на полях, які прилягають до цих шляхів, - а це негативно відбивається на якості вирощеної там рослинницької продукції і опосередковано впливає на здоров'я людей. Таких прикладів можна навести багато. З цього випливає висновок: створення будь-якої технології використання території, вод і земель повинно завжди враховувати як складний зв'язок елементів природи в самих ландшафтах, так і їх зв'язок між собою.

Реалізація будь-яких сільськогосподарських проектів вимагає екологічного моделювання і прогнозування негативних змін, що можуть виникнути. Необхідний постійний моніторинг за цими змінами, проведення заходів щодо регулювання агроландшафту, підтримки його відтворювальних властивостей на оптимальному рівні.

Звідси, головне завдання, на нашу думку, - це триєдине завдання галузі землеробства, а саме:

- досягнення стабільного, адекватного біокліматичного потенціалу і ресурсного забезпечення, енергетично та економічно обґрунтованої врожайності вирощуваних культур;
- екологічна безпека навколишнього середовища, якісна й екологічно безпечна продукція рослинництва;
- розширене відтворення родючості ґрунтів.

Окремо, забезпечення продовольчої безпеки через пріоритетну реалізацію господарської активності, які формують умови повноцінного, в кількісному та якісному плані, задоволення потреб людей в продуктах харчування.

Складність проблеми продовольчої безпеки диктує необхідність пошуку різноманітних шляхів її вирішення. Пріоритетним варіантом забезпечення продовольчої незалежності треба вважати оптимізацію співвідношення різних напрямків: збереження і розширення внутрішнього виробництва продовольства, забезпечення сталого імпорту, створення належних запасів продовольства та розвиток експортного потенціалу.

Забезпечення продовольчої безпеки передбачає вирішення наступних завдань:

- створення стабільних економічних умов;
 - проведення ефективної аграрної політики;
 - забезпечення рівних можливостей для суб'єктів господарювання;
- проведення раціональної політики у сфері зайнятості населення;
- проведення соціальної політики, спрямованої на викорінення бідності та нерівності у частині доступності продовольства;
 - забезпечення адекватності продовольчих поставок задоволенню потреб населення;
 - досягнення стійкого інтенсивного і різноманітного виробництва продовольства, підвищення продуктивності, ефективності та безпеки;

- розробка і впровадження комплексних стратегій розвитку галузей аграрного сектору економіки в цілях збільшення місцевих можливостей виробництва продовольства;
- сприяння використанню передових технологій і програм у сфері виробництва, переробки і зберігання сировини і продовольства;
- проведення активної зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі оптимізація експортно-імпортової діяльності;
- використання переваг поділу праці;
- удосконалення механізму реагування в надзвичайних ситуаціях на продовольчому ринку;
- всебічне сприяння інвестуванню аграрної сфери.

Висновки та пропозиції. Основний науковий результат в дослідженні концептуальних основ розвитку системи управління земельними ресурсами вітчизняних агровиробників в контексті глобалізації полягає в наступному: визначено стратегію ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, яка базується на використанні корисних властивостей земельних ресурсів у забезпеченні безпеки господарської діяльності:

- економічної безпеки через формування умов розширеного відтворення на основі поновлення багатогалузевого характеру виробництва (рослинництва та тваринництва) – збільшення рівня доданої вартості;
- соціальної безпеки через залучення до господарської активності селян в рамках розвитку господарств населення із формуванням кооперативних форм організації та відповідного забезпечення технічними засобами. Ручний труд в господарствах населення повинен мінімізуватися. Доповнюючий галузевий характер (тваринництво) мінімізуватиме конкуренцію з сільськогосподарськими підприємствами, зайнятих рослинництвом;
- екологічної безпеки через формування збалансованого землекористування та інноваційного оновлення технології рослинництва на

основі адаптивних підходів (приспосовування до природних систем, або із мінімальними змінами в біоценозах);

– продовольчої безпеки через створення національної системи планування виробництва сільськогосподарської продукції задля забезпечення внутрішніх потреб та встановлення відповідних лімітів.

Література:

1. Бойко Л. М. Регулювання земельних відносин у сільському господарстві: [монографія] / Бойко Л. М. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 316 с.
2. Гуторов О. І. Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика: [монографія] / Гуторов О. І. – Харків : Едена, 2010. – 405 с.
3. Кочетков О. В. Земельні відносини та грошова оцінка земель : [монографія] / О. В. Кочетков, Т. В. Хромяк. – Луганськ : Елтон-2, 2002. – 184 с.
4. Мамонтова С. А. Проблемы формирования земельных участков в счет земельных долей / Мамонтова С. А., Колпакова О. П. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. : <http://www.kgau.ru/img/konferenc/2009/6.doc>.
5. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні : [монографія] / Саблук П. Т. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 396 с.
6. Ткаченко В. Г. О механизме формирования рынка земли в рыночных трансформационных процессах в Украине / Ткаченко В. Г. // Земельная реформа и формирование рынка земли в Украине / Материалы Межрегионального собрания участников Всеукраинского конгресса учёных экономистов-аграрников в городе Луганске 22 декабря 2008 г. / Под общ. ред. П. Т. Саблука и В. Г. Ткаченко. – Луганск: «Элтон-2», 2009. – С. 28-36.
7. Zos-Kior, Nikolay V. Foreign economic activity management of Ukrainian enterprises in conditions of globalization / Nikolay V. Zos-Kior, Valeriy Y. Ilyin. – Bibliogr. // *Ekonomiczno-Informatyczny Kwartalnik Teoretyczny*. – 2011. – Nr 28. – S. 87-96.

УДК 631.151:332.2:330.11

Зось-Киор М. В. Концептуальні засади дослідження розвитку системи управління земельними ресурсами вітчизняних агровиробників в контексті глобалізації. Розглянуті засади дослідження системи управління земельними ресурсами агровиробників в контексті глобалізації. Обґрунтовано, що проблема неефективного використання земель пов'язана з відсутністю адекватної системи оцінки економічних ресурсів. Це обумовлено розвитком агрохолдингів з монополістичним характером поведінки на ринку. Доведено, що стратегія розвитку землекористування в процесі глобалізації ґрунтується на формуванні максимально безпечних умов діяльності з використанням синергетичної дії ресурсного забезпечення виробництва.

Ключові слова: аграрний виробник, землекористування, система управління, ресурси, глобалізація, безпека, технологія, синергетична дія.

УДК 631.151:332.2:330.11

Зось-Киор Н. В. Концептуальные основы исследования развития системы управления земельными ресурсами отечественных агропроизводителей в контексте глобализации. Рассмотрены основы исследования системы управления земельными ресурсами агропроизводителей в контексте глобализации. Обосновано, что проблема неэффективного использования земель связана с отсутствием адекватной системы оценки экономических ресурсов. Это обусловлено развитием агрохолдингов с монополистическим характером поведения на рынке. Доказано, что стратегия развития землепользования в процессе глобализации основывается на формировании максимально безопасных условий деятельности с использованием синергетического действия ресурсного обеспечения производства.

Ключевые слова: аграрный производитель, землепользование, система управления, ресурсы, глобализация, безопасность, технология, синергетическое действие.

UDC 631.151:332.2:330.11

ZOS-KIOR N. V. Century Conceptual Framework of the Study Development of the System of Land Resources Management of the Domestic Agricultural Producers in the Context of Globalization. The article covers the basics of research of development of the system of land resources management of the domestic agricultural producers in the context of globalization. In particular, it is proved that the problem of inefficient use of land associated with the absence of an adequate assessment of economic resources. Inhibition of this process through the development of large economic entities in the process of globalization, that are of monopolistic nature of market behaviour. It is proved that the development strategy of land use is based on the establishment of a maximum safe working conditions for using synergistic effects of resource provision of production.

Key words: agricultural producer, land use, management system, resources, globalization, security, technology, synergistic effect.